

Список використаних джерел

1. «Про вищу освіту» : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556 VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. «Про судову експертизу» : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
3. «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.11.2015 р. № 1343. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>
4. «Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС» : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2017 р. № 102 // Офіційний вісник України від 11.04.2017 р. - 2017, - № 29, стор. 114, ст. 863.

Климчук Михайло Павлович,

старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з
проблем криміналістичного
забезпечення та судової
експертології ННІ № 2 НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а держава повинна утверджувати і забезпечувати права і свободи кожної людини. Відповідно до загальновизнаних міжнародних норм та національного законодавства, людина має право у випадку порушення її прав у сфері охорони здоров'я відстоювати інтереси у суді (Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», ст. 8); за умов вичерпання можливих засобів на національному рівні – звернутись до Європейського суду з прав людини з індивідуальним зверненням, якщо її право порушене та ігнорується національними органами влади (ЄКПЛ, ст. 34); звертатися до відповідних комісій та комітетів Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародної організації праці, Всесвітньої медичної асоціації ООН, Всесвітньої психіатричної асоціації та інших міжнародних організацій [1, с. 64].

При порушенні вказаних прав існує механізм їх захисту через ЄСПЛ, рішення якого є джерелом права [2, с. 349] та мають пріоритетне значення у тому числі для учасників кримінального провадження. При цьому, ЄСПЛ

здійснює захист права на здоров'я, як і інших невід'ємних конституційних прав людини, лише непрямым чином, не акцентуючи у своїх рішеннях про порушення прав, а констатує це. Адже рішення ЄСПЛ створюють практику тлумачення положень, які містяться у ЄКПЛ.

Аналіз судової практики свідчить про загалом невтішну ситуацію в частині ефективності державного механізму забезпечення права осіб на охорону здоров'я у кримінальному процесі України. Проблеми із дотриманням права особи на охорону здоров'я вітчизняними правоохоронними органами та судовими інстанціями, які, до речі, характерні дещо в меншому обсязі й іншим європейським країнам, спонукають до висновку про необхідність звернення до аналізу практики ЄСПЛ у цьому напрямку.

Право на здоров'я визнається міжнародною спільнотою як одне з найважливіших загальновизнаних соціально-економічних прав людини. Право на здоров'я – це не просто право бути здоровим або право на охорону здоров'я, воно містить більш складне і глибоке розуміння права на здоров'я. До змісту права на охорону здоров'я, як правило, включаються: право на медичну допомогу, на медичне страхування, на інформацію про стан свого здоров'я, на таємницю про стан здоров'я (медичну таємницю) та ін. Комітет з економічних, соціальних і культурних прав у Загальному коментарі № 14 від 11 серпня 2000р. вказує, що право на здоров'я розуміється як право на використання низки закладів, товарів, послуг та умов, необхідних для реалізації найвищого досяжного рівня здоров'я.

Україною взято зобов'язання уживати заходів для забезпечення адекватного захисту прав як у теорії, так і на практиці. Процесуальний аспект позитивного зобов'язання щодо виконання вимог ЄКПЛ полягає в адекватному реагуванні на будь-які прояви порушення права на здоров'я державами, які перебувають у межах юрисдикції ЄКПЛ. Таке реагування має здійснюватися у формі офіційного ефективного розслідування фактів порушення відповідних прав (т. зв. процедурний обов'язок розслідування) [3].

Норми ЄКПЛ поширюються на всіх громадян, незалежно від стану їх здоров'я. Тому звернення до ЄСПЛ є ще однією гарантією належного захисту прав людини [4]. Саме завдяки значній кількості та різноманітності рішень ЄСПЛ можна дійти більш глибокого розуміння змісту та обсягу гарантованих ЄКПЛ прав, а відповідно, й досягти ефективного захисту кожного порушеного права [3].

Аналіз практики ЄСПЛ засвідчує комплексний характер права на охорону здоров'я, яке тісно пов'язане з реалізацією таких важливих прав у кримінальному провадженні, як: *право на повагу до приватного і сімейного життя* (право на фізичну та моральну недоторканність особи), право на свободу та особисту недоторканність, право на інформацію та конфіденційність інформації, право на сприятливе екологічне середовище, право на отримання достовірної та своєчасної інформації про фактори, що

впливають на здоров'я та ін. У контексті предмету дослідження здійснимо їх детальний аналіз.

Одним з аспектів реалізації права на здоров'я є ненадання своєчасної адекватної і необхідної медичної допомоги. Практика ЄСПЛ у справах про надання неналежної медичної допомоги є однозначною. Так, у справі «Яковенко проти України» від 25.01.2008 р., ЄСПЛ зазначив, що ненадання своєчасної і належної медичної допомоги заявнику з ВІЛ і туберкульозом прирівнюється до нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження.

У трактуванні ЄСПЛ, жертвами ненадання своєчасної адекватної і необхідної медичної допомоги можуть стати особи, які позбавлені волі (у т. ч. тимчасово), що кваліфікується як порушення ст. ст. 3 та 5 ЄКПЛ. Враховуючи умови та обставини перебування таких осіб в місцях позбавлення волі і відсутність належного лікування у разі необхідності, такі обставини можуть тлумачитись як катування, тортури, порушення права на свободу та особисту недоторканність. Так, у справі *Логвіненко проти України* від 16.05.2019 р. порушення ст. 3 та ст. 13 ЄКПЛ встановлено у зв'язку з наданням заявнику неналежної медичної допомоги щодо його захворювання на гепатит під час тримання під вартою та відсутністю ефективного та доступного національного засобу юридичного захисту щодо цього.

Реалізація права на здоров'я психічнохворих, як найменш захищеної категорії осіб, потребує ефективного правового регулювання на національному рівні, але, як свідчить практика, в ряді випадків захист прав таких осіб здійснюється неналежним чином. Одним із прикладів реалізації права на здоров'я в контексті положень ст. 5 ЄКПЛ, що стосується позбавлення волі психічнохворих, є справа «Горшков проти України» від 08.11.2005 р., у якій позивач скаржився на незаконність його поміщення у психіатричний заклад та на відсутність ефективних засобів захисту від обов'язкового утримання у психіатричному закладі (позивач був звільнений майже через два роки після того, як стан його здоров'я поліпшився). ЄСПЛ у своєму рішенні визнав порушення п. 4 ст. 5 ЄКПЛ, вказавши, що особа, яка піддана обов'язковому медичному лікуванню, повинна мати доступ до суду та можливість бути вислуханою особисто або через будь-яку форму представництва. Доступ психічно хворого до суду не повинен залежати лише від керівництва медичного закладу. Отже, ЄСПЛ констатував порушення права на свободу та особисту недоторканність особи у зв'язку із відсутністю ефективних судових засобів захисту психічнохворих та належної об'єктивної медичної експертизи, яка встановлює стан особи як психічнохворої.

Захист права на здоров'я неможливо реалізувати без права на справедливий судовий розгляд, яке передбачає встановлення фактів шляхом розгляду доказів, що містяться у справі [5, с. 84]. У ст. 6 ЄКПЛ зазначається, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти

нього кримінального обвинувачення.

У розумінні ЄСПЛ процедура судового розгляду стосується й процесуального порядку розгляду клопотання про обрання заходу забезпечення кримінального провадження. Слідчому судді, суду при розгляді відповідного клопотання слід ретельно перевіряти достовірність підстав для його задоволення, оскільки одним із найбільш частих порушень прав людини, визнаних ЄСПЛ у справах проти України, є необґрунтоване ухвалення судами рішень про продовження строку тримання підозрюваного, обвинуваченого під вартою, а також те, що можливість застосування запобіжних заходів, альтернативних триманню під вартою, у багатьох випадках навіть не розглядалася [6, с. 16].

Застосування у практичній діяльності правових позицій, викладених у рішеннях ЄСПЛ та національних судів, дає можливість особі вимагати забезпечення реалізації права на охорону здоров'я у контексті дотримання справедливої судової процедури як під час досудового розслідування (під час розгляду клопотання про обрання, зміну, продовження дії, скасування заходу забезпечення кримінального провадження), так і на судових стадіях кримінального процесу.

Отже, приходимо до висновку, що право на охорону здоров'я, як міжнародний стандарт кримінального судочинства, вироблений ЄСПЛ та відображений на національному рівні, є складним, комплексним поняттям, яке включає в себе різні права, що потребують захисту (*на повагу до приватного і сімейного життя*, на свободу та особисту недоторканість, на інформацію та конфіденційність інформації, на сприятливе екологічне середовище та ін.). Необхідним є підвищення рівня захисту означеного права на національному рівні шляхом: здійснення правової освіти населення; ознайомлення уповноважених учасників кримінального процесу (слідчих, прокурорів, суддів) з конвенційними положеннями, щодо забезпечення права на охорону здоров'я, а також з практикою їх застосування ЄСПЛ.

Список використаних джерел

1. Кройтор В. А., Степаненко Т. В. Стандарти Європейського Союзу в сфері цивільного судочинства: проблеми доступу до правосуддя. *Наукові записи Харківського економіко-правового університету*. 2005. № 1 (2). С. 64-77.
2. Демченко І. С. Практика європейського суду з прав людини в національній судовій практиці у справах, пов'язаних із медициною. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 348-350.
3. Кучів О. Скарги на жорстоке поводження: ефективність їх розслідування у світлі практики європейського суду з прав людини. URL: <https://yvu.com.ua/skargy-na-zhorstoke-povodzhennya-efektyvnist-yih-rozsliduvannya-u-svitli-praktyky-yevropejskogo-sudu-z-prav-lyudyny>. (Дата звернення 20.11.2019).
4. Дроздов О. Як має дотримуватися право засуджених на охорону

здоров'я в контексті практики ЄСПЛ. URL: https://zib.com.ua/ua/130158-yak_mae_dotrimuvatisya_pravo_zasudzhenih_na_ohoronu_zdorovya.html. (Дата звернення 04.09.2019).

5. Гаджиев Х. И. Вопросы доказывания в практике Европейского суда по правам человека. *Журнал российского права*. 2018. № 6. С. 78–95. DOI: 10.12737/art_2018_6_8.

6. Яновська О. Г. Застосування практики європейського суду з прав людини при здійсненні судового контролю у кримінальному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України*. № 2(27). 2013

Клочков Володимир Григорович,
прокурор відділу Головного
слідчого управління Генеральної
прокуратури України, старший
радник юстиції, докторант
Національного транспортного
університету, кандидат юридичних
наук

ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ БЕЗ ЗАЙВИХ ТЕРМІНІВ

Важливим є те, що кожний заголовок і назва законопроекту та проекту нормативно-правового акта має бути, за можливістю, коротким, але й надмірна його стислість небажана. Що коротший заголовок, назва законопроекту чи нормативно-правового акта, то він ширший за своїм змістом.

До основних різновидів експертиз належать судова, екологічна, наукова і науково-технічна, а їх діяльність визначені відповідними законами, у тому числі кодексами.

Наприклад ст. 242 КПК України передбачено, що експертиза проводиться експертом за зверненнями сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого суді чи суду.

Тому експерт є суб'єктом судочинства, який виконує доручення вищевказаних органів на проведення експертизи судової.

Автор тривали роки працював слідчим, старшим слідчим прокуратур, слідчим з особливо важливих справ прокуратури СРСР, в.о. начальника слідчого відділу Київської міжобласної спеціальної прокуратури, прокурором, старшим прокурором відповідних управлінь Генеральної прокуратури України, призначив багато різних експертиз, а тому добре знає наступні проблеми.

Визнавши необхідність проведення експертизи у кримінальному провадженні, слідчий або прокурор виносять вмотивовану постанову, а